

УДК 37.013:656.7

Катерина ВОЄВОДА,

*Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного
університету, м. Кропивницький*

МЕТОДИКА WORKSHOP У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано наукові джерела щодо сутності поняття “методика”, її основні характеристики та завдання, запропоноване власне визначення зазначеного терміна. Зокрема розглядалась важливість упровадження сучасних методик в навчальний процес професійної підготовки фахівців авіаційної галузі, на прикладі підготовки кадрів служби авіаційної безпеки. Переважно зупинено увагу на використанні методики Workshop у професійній підготовці фахівців з авіаційної безпеки регіональних навчальних центрів ІСАО та в цілому. Методика Workshop розглядається як один із заходів досягнення формування компетентного фахівця. Охарактеризовано основні принципи, структурні компоненти, форми та особливості роботи зазначеної методики.

Ключові слова: *методика, авіаційна безпека, фахівець, професійна підготовка, Workshop, авіаційна галузь, компетентність, ІСАО, регіональні навчальні центри ІСАО.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах розвитку міжнародного розподілу праці і зростання міжнародних економічних і культурних зв'язків значення транспорту для світового господарства стає все більш важливим фактором. Система повітряного транспорту охоплює понад 1 300 авіатранспортних компаній і понад 40 тисяч ци-

вільних аеропортів [1, с. 10]. Сьогодні разом з розвитком авіаційної галузі та збільшенням пропускної спроможності аеропортових комплексів спостерігається зростання правопорушень і сплеск тероризму, що призводять до необхідності перегляду традиційної системи професійної підготовки фахівців авіаційної безпеки. Наразі відбувається перехід до динамічного навчання фахівців зазначеної галузі з метою підвищення ефективності й якості професійної підготовки, що спрямована на формування компетентного фахівця. Витісняючи звичні лекційні заняття все частіше в процес професійної підготовки впроваджуються новітні освітні методики, які дають змогу активізувати групове мислення з вільним висловленням своєї думки та націлені на швидкий різнобічний пошук вирішення досліджуваної проблеми. Тому варто звернути увагу на сучасну методику Workshop, яка активно використовується в спеціалізованих закладах професійної освіти, на прикладі професійної підготовки фахівців з авіаційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Чимало науковців цікавились питанням методики у педагогіці, серед них є як вітчизняні (О. Аксьонова, Є. Гончаренко, Т. Дмитренко, І. Іваній, Т. Олійник, І. Омельяненко, С. Сисоева та ін.), так і закордонні (М. Аріарський, Д. Белешко, Н. Гребень, М. Олешков, І. Османова, Г. Саранцев, В. Селютін та ін.). Технологію проведення Workshop у своїх працях досліджував Р. Джоллес, звертаючи увагу на підготовку викладачів до проведення семінарів за методикою Workshop [2]. Науковці університету Інополіс також досліджували тему Workshop, приділяючи увагу організаційній структурі проведення занять [3]. Слід зауважити, що в умовах євроінтеграції тема Workshop є досить актуальною, однак проаналізувавши наукові праці вчених, з'ясовано, що питання впровадження та використання зазначеної методики у професійній підготовці фахівців авіаційної галузі є недостатньо вивченим.

Мета статті. Проаналізувати використання методики Workshop в професійній підготовці фахівців з авіаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи, що термін “методика” є ключовим у нашому дослідженні, вважаємо за необхідне

розкрити дану дефініцію детальніше. Великий тлумачний словник сучасної української мови пропонує таке визначення цього терміна – це сукупність взаємопов’язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи; вчення про методи викладання певної науки, предмета [4].

Досліджуючи методiku формування професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін Л. Афанасьєва тлумачить поняття “методика” як узагальнений досвід, який передбачає творчий пошук вирішення проблем шляхом спроб і помилок [5].

В. Ягупов терміном “методика” позначає конкретні принципи, форми та засоби використання методів, за допомогою яких здійснюється більш глибоке пізнання різноманітних педагогічних проблем та їх розв’язання. Автор зазначає, що в порівнянні з методологією методика вирішує тактичні проблеми – розробляє певні алгоритми дослідницької діяльності в конкретних умовах, з конкретним педагогічним об’єктом, використовуючи певну систему засобів, тощо. Вона містить опис сукупності методів, системи прийомів і засобів, що застосовуються для дослідження різних виховних явищ. Методика відповідає на запитання: “Як, яким способом організувати та провести дослідження?” її основна функція – організація самої дослідницької діяльності. Тому вона повинна мати такі характеристики: правильність, обґрунтованість, економічність, оптимальність, контроль за дослідницькою маніпуляцією та за дотриманням умов і правил проведення наукових пошуків, ведення документації, таблиць тощо [6].

О. Коваленко вважає, що основним завданням методики є трансформація відомого науково-технічного матеріалу за допомогою дидактичних знань для навчання майбутніх фахівців [7, с. 29].

Науковець С. Гончаренко стверджує, що “методика” – це сукупність методів навчання чогось, а також являє собою науку про методи навчання та походить від давньогрецького слова “methodike”, що означає сукупність методів. Також у працях автора зазначено, що наприкінці 50-х і особливо в 60-і роки поширилося поняття “методика навчання”, цей термін на відміну від попереднього поєднує викладан-

ня матеріалу вчителем та навчання (навчальну діяльність) учнів та являє собою єдиний процес оволодіння навчальним предметом. Автор вважає, що на впровадження цього терміна посприяли дослідження тогочасних психологів та розвиток педагогічної галузі [8].

У педагогічному плані слово “методика” найчастіше вживається у трьох значеннях:

1) “методика” як педагогічна наука, яка має, з одного боку, характеристики, притаманні будь-якій науці (теоретичний фундамент, експериментальна база, робоче поле для перевірки науково обґрунтованих гіпотез), а з другого – специфічні об’єкти дослідження, що зумовлені як особливостями самого предмета, так і шляхами оволодіння ним;

2) “методика” як сукупність форм, методів і прийомів роботи вчителя; це “технологія” професійної практичної діяльності;

3) “методика” як навчальна дисципліна [9].

Методика як наука тісно пов’язана з концепцією навчального процесу, його основними компонентами, які й складають сукупність об’єктів вивченні та об’єктів дослідження. До основних компонентів навчального процесу відносяться: навчаюча діяльність учителя, навчальна діяльність учнів і організація навчання [9].

Наведемо визначення терміна “методика навчання”, що містять наукові джерела для того, щоб порівняти за змістом та глибиною коло понять, які визначають терміни “методика” та “методика навчання”. Слід зазначити, що у методичній літературі вони частіше вживаються з певним уточненням. Так, у педагогічному словнику розглядається термін “методика навчання навчального предмета”, який пропонує таке визначення цього терміна – це галузь педагогічної науки, що є частковою теорією навчання або частковою дидактикою [10].

Дослідниця Н. Журавська визначає такі завдання цієї галузі науки, які полягають у тому, щоб: на підставі вивчення явищ навчання даного навчального предмета розкривати між ними закономірні зв’язки; на підставі пізнаних закономірностей встановлювати нормативні вимоги до навчальної діяльності вчителя (викладання) та пізнавальної діяльності учнів (учінню) [11].

С. Гончаренко методикою конкретного навчального предмета називає галузь педагогічної науки, що досліджує зміст навчального предмета й характер навчального процесу, який сприяє засвоєнню учнями необхідного рівня знань, умінь та навичок, розвитку мислення школярів, формуванню світогляду і виховання якостей громадянина своєї країни. Іншими словами, вказує вчений, предметом методики є дослідження теоретичних основ навчання. До завдань методики входить дослідження змісту навчання, процесу викладання і процесу учіння [8].

Дослідивши думки науковців щодо дефініції “методика” та “методика навчального предмета”, встановлюємо: методика являє собою алгоритм або послідовність дій, що націлені на досягнення певного результату; “методика навчання” та “методика навчального предмета” є спорідненими та на відміну від поняття “методика” ширше розкривають специфіку змісту та специфіку завдань педагогічної науки, що займається організацією навчального процесу певної навчальної дисципліни.

На нашу думку, методика навчання – це систематизована сукупність методів, прийомів та принципів наукового пізнання, які націлені на досягнення конкретної мети у тій чи іншій сфері діяльності, а також є одним із засобів досягнення певного рівня знань. Що ж стосується методик навчання у професійній підготовці авіаційних фахівців, зважаючи, що авіаційна галузь – це сфера підвищеної відповідальності та ризику, специфіка педагогічної роботи з майбутніми фахівцями “повітряної справи” має бути особливою.

Зазвичай, професійна діяльність в екстремальних умовах вимагає від представників ризикових професій відповідати ряду професійних характеристик. Такі фахівці повинні вміти постійно контролювати свій стан, бути готовими до швидкого прийняття рішень, адекватно оцінювати ситуацію, а також бути здатними віддати своє життя в разі крайньої необхідності, що потребує значних психічних зусиль і психологічної стійкості.

Проблема вдосконалення професійних навичок і здатностей у фахівців, яка пов’язана з професійною комунікацією, професійною твор-

чістю та критичним аналізом, креативним мисленням і колективною працею в мультикультурному контексті відображає загальну світову тенденцію розвитку сучасних освітніх систем, адже показник освітньої діяльності є одним із основних індикаторів інтегрованої оцінки якості людського життя серед характеристик індексу розвитку людського потенціалу, за яким Програма розвитку ООН порівнює рівень соціального й економічного розвитку країн [12].

Експерти зазначають, що “Україна продовжує зберігати за собою статус держави науково-технічний, технологічний і кадровий потенціал якої дозволяє створювати конкурентноздатну авіаційну продукцію, і перебувати серед тих небагатьох країн світу, які в змозі забезпечувати прогрес в одній з найважливіших і найскладніших галузей світової економіки” [13].

Фахівці з авіаційної безпеки займають провідну роль у забезпеченні безпечної діяльності авіаційного суб'єкта. Авіаційна безпека (aviation security) – це “захист цивільної авіації від актів незаконного втручання, який забезпечується шляхом здійснення комплексу заходів із залученням людських та матеріальних ресурсів” [14]. Аналіз і контроль авіаційної безпеки здійснюються як на рівні суб'єктів авіаційної діяльності, так і на рівні держави. Зокрема, директор авіаприймства з авіаційної безпеки організовує комплекс заходів, спрямованих на захист діяльності аеропорту (авіакомпанії) від актів незаконного втручання, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань на його нормальну діяльність; підтримує та вдосконалює системи охорони і захисту повітряних суден, об'єктів радіонавігації, зв'язку, життєзабезпечення; організовує заходи щодо контролю над безпекою із застосуванням спеціальних технічних засобів; здійснює аналіз стану авіаційної безпеки, проведення огляду місць, що можуть піддаватись ушкодженню або небезпеці тощо [15].

Науково-технічний прогрес, а також підвищений ризик та специфіка професійної діяльності є причиною оновлення системи професійної підготовки фахівців авіаційної галузі, зокрема фахівців служби авіаційної безпеки. Провідну роль у розробці та впровадженні нових підходів до професійної освіти в процесі підготовки авіацій-

них фахівців, у тому числі й фахівців з авіаційної безпеки, відіграє Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO), а саме регіональні навчальні центри ICAO. Готуючи фахівців з авіаційної безпеки в навчальних центрах під егідою ICAO все частіше програми курсів будуються за методикою Workshop, яка являє собою нетрадиційну форму навчання.

Workshop є активним розвиваючим методом групової роботи. Уже саме поняття (в перекладі з англійської workshop – майстерня) вказує на його центральну ідею: на workshop всі учасники активні і самостійні. В основі методу лежить інтенсивна групова взаємодія, при цьому акцент робиться на отриманні динамічних знань [16].

В основу роботи методики Workshop покладена саме активна діяльність групи, отже присутні не можуть брати пасивну участь у таких заходах. Сенс полягає в тому, що зацікавлені особи збираються разом для того, щоб визначити вимоги для кінцевого продукту. Зазвичай заняття з використанням методики Workshop триває близько 3–4 годин.

Серед переліку курсів під егідою ICAO з авіаційної безпеки регіональні навчальні центри ICAO мають “практикум з управління ризиками”, що побудований саме за методикою Workshop. Учасники цього практикуму, зазвичай це керівний склад авіаційних суб’єктів, приходять кожен зі своїм набутим професійним досвідом в галузі авіаційної безпеки, а також, що не менш важливо у навчанні за методикою Workshop, зі своїм індивідуальним поглядом та відношенням щодо професійних проблем, які розглядаються в процесі професійної підготовки.

Workshop являє собою дослідження, в центрі якого лежить окремо взята і неоднозначна проблема. Спеціальним чином організований процес роботи в групі дозволяє поглянути на неї об’ємно, з різних, часом найнесподіваніших ракурсів. Workshop допомагає актуалізувати досвід, наявний в групі й інтегрувати на основі існуючих ресурсів новий погляд і розуміння даної проблеми. Таким чином, Workshop допомагає стати всім його учасникам після закінчення більш компетентними, ніж на початку [16].

Зазвичай заняття за методикою Workshop складається з трьох основних етапів: планування, проведення та заключна частина з підведенням підсумків проведеної роботи. Планування та підготовка є початковим етапом роботи. Перед проведенням курсу викладачу необхідно повідомити всім учасникам навчального процесу тему, яка буде обговорюватись і розіслати заздалегідь підготований шаблон програми проведення заходу.

Науковці університету Інополіс на етапі планування пропонують заздалегідь визначитися з такими організаційними складовими: місце проведення, учасники, програма, оглядова презентація проекту, харчування (дуже часто обговорення поставленої проблеми займає тривалий проміжок часу, тому при підготовці заходу необхідно врахувати перерви “кава-брейк” або обідню перерву), транспортування учасників (зазвичай учасниками заходу є представники з інших міст чи країн, для вчасного початку роботи та забезпечення присутності учасників) [3].

Наступним етапом в роботі за методикою Workshop є власне проведення заходу. Пропонуємо розглянути методика в дії на прикладі “практикуму з управління ризиками”, що проводять регіональні навчальні центри ІСАО. Особливістю досліджуваної методики є рівність між всіма учасниками та відсутність “правильних” чи “неправильних” думок. Учасники практикуму формують сценарій потенційно можливої загрози з огляду на власний досвід. Спершу в сценарії описують потенційну ціль (жертву) можливої атаки (наприклад, термінал аеропорту, повітряне судно тощо) далі учасники практикуму визначаються з можливими варіантами нападу (наприклад вибуховий пристрій, озброєна людина тощо). Учасники практикуму визначають можливість такого нападу та оцінюють всі можливі наслідки та їх масштаби. У процесі заняття викладач виступає в ролі організатора (координатора) який контролює дискусію, за потребою направляє її в необхідне русло та врівноважує ситуацію у випадку суперечностей. При цьому учасники активно обговорюють порушену тематику, доповнюють один одного, роблять зауваження тощо. Для уникнення повторень організатор фіксує основні думки на звичайній чи мультимедійній дошці.

тимедійній дошці. Далі учасники дискутують щодо заходів зниження рівня існуючої загрози та визначають так званий “рівень залишкової вразливості” – це вразливі місця, що залишилися після мінімізації загрози, адже як зазначено в Керівництві з авіаційної безпеки [17], жодна із загроз не може бути повністю мінімізована. Дуже важливо, щоб при оцінці ризику можливі або потенційні сценарії вивчалися уважно, з особливим підходом до кожного виду загрози і його ретельним розглядом. Загрози можуть бути спрямовані проти конкретних аеропортів, терміналів або авіаційної інфраструктури, наприклад, паливо-заправних комплексів, об’єктів системи управління повітряним рухом або аеронавігаційного обладнання, а також повітряних суден всіх видів авіації, включаючи авіацію загального призначення, пасажирські або суто вантажні повітряні судна. Крім цього, слід проводити оцінку засобів і методів, за допомогою яких загроза може бути реалізована. Така оцінка повинна враховувати, яким чином може бути виготовлено і приховано зброю або вибуховий пристрій, яким чином воно може бути доставлено (наприклад, на тілі людини або перевезено на транспортному засобі) і ким (наприклад, співробітником, пасажиром або звичайною людиною), як воно може бути приховано і яким чином приведено в дію або використано для здійснення акту незаконного втручання.

Підсумовуючи, учасники дають оцінку за п’ятибальною шкалою (висока, середньо-висока, середня, середньо-низька, низька) можливого сценарію, наслідкам та рівню вразливості авіаційного суб’єкта. Проаналізувавши оцінки опрацьованого сценарію учасники практично оцінюють рівень залишкового ризику за тією ж схемою. Кожне значення дозволяє кожному сценарію загрози розподіляється за п’ятибальною шкалою, виходячи із залишкового ризику. Таке відносне ранжування не є точною наукою і може в якійсь мірі залежати від суб’єктивного судження, але в цілому воно відображає узгоджену думку за результатами аналізу, проведеного на основі інформації, наявної в даний момент. Остаточне ранжування має дати інформацію для формування відповідної політики. Обставини в реальності складаються по-різному, і тому при проведенні національних оцінок ризи-

ку державам слід брати до уваги всі достовірно виявлені ризики. Крім того, час від часу можуть змінюватися окремі складові оцінки ризику, наприклад, змінився загальний характер загрози або з'явилися нові заходи зменшення ризику, тому вкрай важливо таку оцінку піддавати періодичній ревізії.

Наприкінці заходу організатор оголошує підсумки та результат проведених досліджень щодо порушеної тематики. На цьому етапі очна зустріч учасників завершується.

Завершальна стадія – підведення підсумків. Організатор формує так званий “протокол”, що містить основні питання дискусії із формуванням висновків та підсумків до яких прийшли учасники під час обговорення. Після чого організатор розсилає копії протоколу учасникам зустрічі, що минула.

Як бачимо, велику роль у проведенні навчального процесу за методикою Workshop відіграє організатор (викладач). При відборі кандидатури на цю посаду в першу чергу треба звертати увагу на досвід проведення подібних заходів.

Висновки. На сучасному етапі розвитку освіти спостерігається тенденція поширення інтеграційних процесів, інтернаціоналізація освіти, розвиваються програми обміну досвідом, педагогічними ідеями та технологіями, що направлені на розвиток та зближення національних систем освіти провідних країн світу. Україна не є виключенням, в умовах євроінтеграції наша держава все частіше впроваджує сучасні освітні методики в навчальний процес, зокрема закордонний досвід використовується у професійній підготовці фахівців авіаційної галузі.

Отже, з огляду на досліджений матеріал можна сказати, що Workshop – це інтенсивний розвиваючий метод активної групової діяльності, що спрямований на отримання динамічних знань. Процес роботи у групі дає можливість глибше дослідити ту чи іншу проблему професійної діяльності та поділитися наявним досвідом з іншими учасниками дискусії. Результатом використання такої методології у підготовці кадрів з авіаційної безпеки може стати новий підхід до вирішення професійних питань та можливо раніше не помічених про-

блем. Також перевагою таких занять є налагодження взаємозв'язків керівників авіаційних підприємств та обмін професійним досвідом.

Перспективним напрямком подальшої роботи вважаємо обґрунтування використання сучасної методики Workshop у професійній підготовці фахівців з авіаційної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Полянская Н. Е. Организация коммерческой работы на воздушном транспорте : монография. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : НАУ, 2006. – 396 с.
2. Джоллес Р. / [Електронний ресурс] Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=4DFjRjhCvecC&dq=&redir_esc=y
3. Университет Инополис. Воркшопы по выявлению требований к IT-проектам: как и зачем их проводить? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://habrahabr.ru/company/innopolis_university/blog/302192/
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
5. Афанасьева Л. Методика формування професійної компетентності майбутніх менеджерів організацій у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dut.edu.ua/uploads/p_307_49858783.pdf
6. Ягупов В. В. Педагогіка – поняття метод, методика і методологія в педагогіці / [Електронний ресурс] Режим доступу : http://eduknigi.com/ped_view.php?id=67
7. Коваленко О. Е. Методологічні основи технології навчання : теоретико-методичний та практичний аспекти викладання дисциплін електроенергетичного циклу / О. Е. Коваленко. – Х. : Основа, 1996. – 184 с.
8. Гончаренко С. У. Методика як наука. – Хмельницький : Вид-во ХГПК, 2000. – 30 с.
9. Соломаха А. В. Методика викладання німецької мови / [Електронний ресурс] Режим доступу : http://pi.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/idpmo/KaF_Eng/Navch_Metod/po4_mednm_lec.pdf
10. Журавська Н. С. Теорія і методика професійного навчання / Н. С. Журавська. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – С. 74–85.
11. Журавська Н. С. Методологія і методика НОП / Н. С. Журавська. – Ніжин : М. М. Лисенко, 2012. – С. 98–110.

12. Конкретні п'ять цілей освітніх систем. Звіт Європейської комісії 31.01.2001 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu.int/>
13. Педагогіка вищої школи. Сучасні методологічні аспекти педагогіки вищої школи. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/10561127/pedagogika/suchasni_metodologichni_aspekti_pedagogiki_vischoyi_shkoli
14. Закон України про державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації № 1965-VIII від 21.03.2017 [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1965-19>
15. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 68. “Авіаційний транспорт”. Професії керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців та робітників [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://ua-info.biz/legal/basepe/ua-xmweot/str20.htm>
16. EDS Company. Что такое workshop / [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://eds.co.ua/ru/pages/365.htm>
17. Doc 8973/8. Руководство по безопасности для защиты гражданской авиации от актов незаконного вмешательства. Изд. 8-е. – Монреаль, 2011. – 748 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, доцент Плачинда Т. С.

Воевода К. В. Методология Workshop в профессиональной подготовке специалистов авиационной безопасности

В статье проанализированы научные источники относительно сущности понятия “методика” ее основные характеристики и задачи, предложенное собственное определение указанного понятия. В частности рассматривалась важность внедрения современных методик в учебный процесс профессиональной подготовки специалистов авиационной отрасли на примере подготовки кадров службы авиационной безопасности. Преимущественно уделялось внимание на использование методики Workshop в профессиональной подготовке специалистов авиационной безопасности региональных учебных центрах ИКАО и в целом. Методика Workshop рассматривается как одна из мер достижения формирования компетентного специалиста. Охарактеризованы основные принципы, структурные компоненты, формы и особенности работы указанной методики.

Ключевые слова: *методика, авиационная безопасность, специалист, профессиональная подготовка, Workshop, авиационная отрасль, компетентность, ИКАО, региональные учебные центры ИКАО.*

Voievoda K. Workshop Methodology in the Professional Training of Aviation Security Specialists

The article analyzes the scientific sources in which the essence of the consent “technique”, its main characteristics and tasks are described, and which propose the proper definition of the term. In particular, the importance of introducing modern techniques into the educational process of training aviation specialists is shown on the example personnel training aviation security. The focus is mainly on the use of Workshop technique in the training of aviation security specialists at ICAO regional training centers and in general. Methodology Workshop is considered to be one of the proper instruments in the process of formatting a competent specialist. The basic principles, structural components, forms and features of the work of the indicated technique has been characterized here in this article.

Keywords: *technique, aviation safety, specialist, professional training, workshop, aviation branch, competence, ICAO, ICAO regional training centers.*